

RODINA OHROŽUJÍCÍ DÍTĚ

THE FAMILY THREATENING ITS OWN CHILD

Petr Fabián

Abstract: *The number of children placed in the institutions who could be theoretically situated in their own families are approximately 5 500 in the Czech Republic. The number of children with experience of deprivation in their own biological families are approximately 400 000. Our attention is focused on strange direction.*

Keywords: *Institutional Care, Biological Families, Family Threatening its Own Child.*

Úvod

Údajně máme nejvíce dětí v ústavní výchově v Evropě. Myslím si, že tento výrok je účelový, ale již kolem něho bylo tolik diskuzí, že se jím nebudu zabývat. Následek tohoto výroku jsou však dvě následující věty.

- Dítě má vyrůstat v rodině.
- Dítě má vyrůstat v rodině, které má rodičovské kompetence.

Kladl jsem si otázku, co mají tyto výroky společného.

Ad1. Jedná se z pohledu logiky o tzv. normativní výrok – hodnotový soud, popisuje určitou hodnotu. Tento výrok se chová jako axiom, je zřejmý, všeobecně přijatelný, je neměřitelný.

Ad2. jedná se o tzv. pozitivní výrok – výrok založený na faktech. V porovnání s předchozím výrokem je měřitelný, srovnatelný atd. Nejedná se zde o axiom, nedá se s ním souhlasit bez předchozí diskuze.

Z hlediska logiky tyto dva výroky spolu nesouvisí, byť mluví o určité skutečnosti. Pokud podlehneme klamu, že jeden výrok podmiňuje druhý, sklouzneme do tzv. sofismat. Sofismata jsou logickou chybou, která umožňuje manipulativní argumentaci.

1 Rodina nebezpečná svému dítěti

Cíleně se vyhneme fyzickému a sexuálnímu týrání, to jsou věci zcela jasné. Daleko více děti prožívají psychickou deprivaci, a podnětovou nedostatečnost. Začneme však tzv. od Adama:

Co je rodina: Dvě osoby opačného pohlaví, které věří v budoucnost svého vztahu. Rodina s dítětem může vzniknout tam, kde dospělí jsou ochotni rezignovat ze svého pohodlí, a uvolněný prostor věnovat dítěti.

Tam kde dospělí nerezignují na své potřeby pro blaho dítěte, nebo dítě používají jako nástroj manipulace, nebo dítě mají k saturaci svých psychických potřeb, jedná se o manželství, nikoliv o rodinu.

2 Co působí na rodinu v našem století a naši rodiče to neznali

Svět reklamy – musíš mít auto, byt, úspěch abys byl šťastný – modus majetku, nikoliv vztahu. Mít to, co naši rodiče měli až po 20 letech budování a utváření. Mít to hned, nečekat, **neomezovat se**. **Čas na dítě** – je až když už tohle všechno máš, ale dítě tě nesmí omezovat. Umělá výživa, polotovary – by měly přinášet prostor na vztahy – ale dělají to? **Kdo není úspěšný, je méněcenný** – potřeba být nejlepší, ale takových může být jenom několik, hledáme tedy jinou společensky přijatelnou saturaci: někdo to řeší potřebou pomáhat, někdo to saturuje tím, že úspěchem může být parazitismus na společnosti. Nikdo nám ve škole neřekl, že průměrně úspěšný je normální. **Turbulence pracovního trhu** – firmy se ztrácí ze dne na den, potřeba schopnosti rychle měnit zaměstnání. **Postmoderní dekonstruktivismus** – umíme popisovat negativní jevy, máme sklony k jednoduchým řešením, k životu v provizoriu. **Relativizace hodnot** – vztah jsme nahradili chartou práv a svobod. **Magické vyjadřování – politická korektnost** – není možné říci, že vepřin smrdí, ale že jeho vůně je společensky nepřizpůsobivá. **Úspěch nenese jistotu**, ale nejistotu, úzkostné stavy z toho, zda zítra ještě má úspěšnost bude platit. **Délka života** – lidé spolu prožívají daleko delší dobu, déle chodí do práce, více času věnují kariéře, méně času sobě, délka života není úměrná kvalitě života. **Děti se rodí starším rodičům** – nedostatek sil pro výchovu a předávání dětí do organizací k výchově – zájmové kroužky, družiny, to souvisí s kariérou rodičů. V tomto prostoru by tedy dva fyzicky dospělí jedinci, měli rezignovat ze svého postavení, ze svých zájmů a vytvořit bezpečný a stabilní prostor pro dítě. **Senioři nejsou vítanou skupinou** – ztráta otevřené budoucnosti, svět není dobrým místem k životu.

3 Potřeby dítěte

Předpokládám, že všichni znáte potřeby dítěte od prof. Matějčka a nebudu je tady ani opakovat. Chci se podívat očima dítěte na rodiče a rodinu:

Dítě potřebuje:

- pro rozvoj mentalizace – morálního chování, pozitivních vzorců, je potřeba vztah, přijetí ze strany rodičů, rozvoj a zájem o dítě;
- pro rozvoj kognitivních funkcí je potřeba podnětnost výchovy, dostatek podnětů působících na dítě.

Emoční a sociální nezralost, nedostatek zkušeností, chybějící sociální zázemí, nízká podpora okolí, pocit opuštěnosti, nastavení na konzumní způsob života, jsou jen některé z řady rizikových faktorů, které zvyšují pravděpodobnost ohrožení zdraví a života dítěte v důsledku tělesného a psychického týrání.

Dítě má potřebu být vítáno, potřebuje mít prostor, který je přesycen něhou, a ono může toto přijetí spotřebovávat, vstřebávat.

Dítě se narodí se svou vnitřní potřebou být syceno, nikoliv sytit, má potřebu, kterou mohou naplnit jen osoby, které rezignují ze svého komfortu, které nechtějí udržet si svůj komfort bez ohledu na dítě. Narozené dítě převrátí celý vnitřní systém fungování rodiny.

Pokud se však dítě rodí do situace, kde oba dospělí jsou nastavení na modus mít – potřeby do nás hustě reklamou, dítě je zde bráno, jako osoba, která má naplnit moji emoční prázdnotu, a toto nepatří mezi dovednosti dítěte. Jedná se o rodiče, kteří zůstali vnitřně dětmi, nedospělými jedinci. Pořídím si dítě, protože jsem zjistil, že mít byt, auto, dovolenou u moře mně vnitřně nenaplní, ale dítě chce být naplňováno, nikoliv naplňovat.

3.1 Nezralí rodičové

Člověk s nezralou osobností, který se staví do pozice nezávislého suverénního jedince a který současně na druhé straně po svém okolí vyžaduje maximální pozornost a péči, nemá v sobě a vedle sebe dostatek místa pro další dítě (výraznou podporu obdrží od našeho sociálního systému, či některých organizací). Ačkoli nezralý jedinec mnohdy rodičovství vítá, představuje si jej naprosto zvráceně. Místo toho, aby se vzdal v zájmu svého dítěte svých vlastních potřeb, očekává, že dítě a rodina konečně uspokojí jeho citové potřeby, které ještě nestačil naplnit (Pöthe 1997). O pozornost a zájem neustále soutěží a bojuje. Toto je jedním ze zdrojů domácího násilí. Zvláštní jsou výsledky současných studií o primárním agresorovi v domácím násilí: 48 % si partneři roli primárního agresora vyměňují, 27 % je primárním agresorem muž, 25 % primárním agresorem je žena. Ženy používají psychickou agresi, muži fyzickou.

Dalším rizikovým faktorem jsou přehnaná očekávání ze strany rodičů vůči dítěti. Projekce osobních cílů, které rodiče ve svém životě nestihli. Děti mají naordinován úspěch a každodenní kroužky, které je osobně nebaví, naordinování proběhlo bona fidae v zájmu úspěchu dětí (kvalita života zaměněna za kvantitu života – princip slasti). Násilné nucení dítěte do předepsané role najednou vede k nesmírnému psychickému utrpení a k pocitům méněcennosti a neschopnosti.

Celkově vzato, všechny výše uvedené rizikové faktory je možné najít jak mezi sociálně slabými rodinami, tak mezi rodinami úspěšných rodičů. V životě „problémového“ dítěte se jako červená nit vine neschopnost překonávat problémy. Na počátku je problém rodičů, který se jejich vlastním přičiněním přenáší na další generaci tak, aby nová generace opět tento „poklad“ předávala dále. Vzniká tak podklad pro „novou morbiditu mládeže“.

Stojí za zmínku, že v době, kdy jsem pracoval v terapeutické komunitě pro děti zneužívající drogy, neměli jsme žádné dítě, které by řeklo: „rodiče vždy měli čas poslechnout si mé problémy, měli čas na to, pochopit můj život“. Měli jsme děti z adopce, děti bohatých a úspěšných rodičů, měli jsme děti sociálně slabých rodičů, rodičů žijících na hranici chudoby, ale neměli jsme děti rodičů, kteří měli zájem o život jejich dítěte.

Tímto jsme si popsali rodičovské kompetence a jejich vztah k dětem, jejich nutnost k rozvoji dítěte. Dále jsem hledal znaky rodiny, která využívá dítě k získání vztahu – mám dítě jako svou emoční hračku. Jedním z prvků, který se všeobecně uvádí, je tzv. sociální izolace. Děti v dětských domovech mohou být děti z důvodů CAN, zanedbávání péče, z rodin žijících v sociální izolaci. Jak však definovat sociální izolaci? Jsou to rodiny, které žijí jen ze sociálních dávek – být na sociálce jako způsob zaměstnání? Jsou to rodiny, které žijí v rodinných klanech a chovají se jako

společenská či kulturní minorita? Je sociální vyloučení opravdu sociálním vyloučením nebo je to cílená minorita, která vznikla výchovným procesem přes několik generací?

Tato cílenost může být i podvědomá. Podle studie vytvořenou sociálním odborem města Havířova, rodiny v tomto „sociálním vyloučení“ mají několik společných znaků:

- kalendáře ani hodiny neexistují – vše se řídí rytmem televizních seriálů a TV přijímače musí být výkřikem moderní technologie;
- dítě od okamžiku, kdy se samo začne pohybovat, již žije v pozici, že je zcela samostatné a nesmí rodiče obtěžovat – je to asi od 1 roku života;
- pokud jednou rodině pomůžete, touto pomocí se zavazujete se pomáhat neustále a stále ve větší míře.

V tomto prostředí se nemůže rozvíjet mentalizace dítěte - dítě není schopno reflektovat společenský ani transcendentní hodnotový systém, funguje jen na principu slasti, vlastně nikdy nemá příležitost dospět do dospělého jedince.

Dalším znakem jistě patologie rodiny, je zneužívání pozice dítěte k ochraně vlastních zájmů. Přesněji popsáno – „Pomozte mi, aby dítě nemělo hlad (tedy i já, dítě je zdrojem mých příjmů a mé hodnoty), aby dítě zůstalo doma“. „Pomozte mi změnit věci, aby vše fungovalo tak, že můžeme zůstat jako rodina spolu“. Opět dva výroky, jejichž výsledek je zdánlivě stejný, ale v jednom případě používám dítě pro svou ochranu, v druhém jsem ochoten podstoupit změnu pro blaho dítěte – jako rodič dospívá v osobnost. Dvě situace, kde výsledek je zdánlivě stejný – rodina zůstala spolu. V prvním případě však za cenu podpory patologického chování rodiny, ve druhém případě se změnou přístupu rodičů k životu a k vztahům v rodině. Zde je však vše dáno asistencí v rodině – přístup poradenský a přístup terapeutický.

Týrání (fyzické, mentální, duchovní) vede ke stažení dítěte ze světa duchovního do světa fyzického, kde všechno funguje podle přesné, mechanické kauzality. Jedním z prvků, znaků u těchto osob je přílišná benevolence – bezstresová výchova. Nahrazení vztahu chartou práv a svobod. Nebo reakce afektivní agrese. Afektivní agrese je náhlé, neplánované jednání a vzniká jako reakce na pocit ohrožení. Jedinec, který schopnost mentalizace postrádá, není schopen vlastní úzkost odstranit jinak než agresí. Příkladem jsou lidé, kteří své konflikty řeší fyzickým napadením nebo jinou agresí.

Vztah jako takový s sebou nese nejistotu, v jistotě, že spoléhám na toho druhého a schopnosti, že druhý spoléhá na mně. Máme tady dvě agresivní reakce – afektivní reakce, a nezájem převlečený do bezstresové výchovy. Dítě pro svůj rozvoj potřebuje uspokojení i odmítnutí. Potřebuje více toho dobrého pro integraci dobrých i zlých stránek své osobnosti (Pöthe 2007). Nepřekročení vlastního narcismu – z rodinné výchovy je mi vše jedno, dělám si, co chci, abych žil aspoň nějaký život musím ničít – tzv. ničivě sebehodnocení. Dost dobré rodičovství dává dítěti prostor prožít frustraci, ale bezpečným způsobem, aby došlo k individuaci osobnosti dítěte.

Závěr

- Dítě má vyrůstat v rodině.
- Dítě má vyrůstat v rodině, která má rodičovské kompetence.

Propojení mezi těmito výroky je až teprve při tvrzení: „Člověk má mít prostor pro rozvoj osobnosti, a zdá se, že takovým místem je rodina v tradičním pojetí, kde otec i matka věří v budoucnost svého vztahu a mají schopnost naplňovat emoční potřeby dítěte i zasadit se o jeho intelektuální rozvoj“. Jsou však děti, jejichž biologická rodina jim vzala schopnost vyrůstat v rodině a zde se jeví vhodnější variantou jiné řešení. Podle doc. Zelinkové z celkového souhrnu dětí se specifickou poruchou učení a chování, 40 % patří mezi poruchy, které děti získaly díky nepodnětnosti své biologické rodiny (Zelinková 2003). Těchto dětí může být více než 40 000, a my jako společnost mluvíme o 5000 dětech v ústavní výchově, které tam rovněž přivedla jejich biologická rodina. Řešíme tedy jen nepatrný zlomek, který ale má mediální a politickou podporu; a řešíme způsobem, který je má zpět navrátit do rodiny, která je ohrožovala. Zdlouhavé přešlapování a neřešení situace (za každou cenu podporovat biologickou rodinu) vedlo v Rakousku a na Slovensku k situaci, že nepečují o dítě v ohrožení, ale pečují o děti, které ohrožují své okolí.

Reference

- SAMUELSON P.A, NORDHAUS P. W, EKONOMIE, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0192-4
- BOLWBY J, VAZBA, 1.vyd. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-670-4
- LÄNGLE A, Smysluplně žít, 1. vyd. Brno:Cesta 2002, ISBN 80-7295-037-9
- PÖTHE P, Emoční poruchy v dětství a dospívání, 1.vyd, Praha: Grada 2007, ISBN 978-80-247-2131-6
- PÖTHE P, Dítě v ohrožení, 2.vyd, Praha: G plus G, 1999, ISBN 80-86103-21-8
- KOUKOLÍK F, DRTILOVÁ J, ZLO NA KAŽDÝ DEN, Život s deprivanty I, 1.vyd. Praha: Galén,1997 ISBN 80-7262-088-6
- FRANKL V.E., Lékařská péče o duši, 1. Vyd. Brno: Cesta 1995, ISBN 80-85319-39-X
- KOMÁRIK E., ROZPRAVA O ADAMOVI, Bratislava: Porta Libri 2007, ISBN 978-80-89067-44-2
- KOUKOLÍK F., – JÁ O VZTAHU MOZKU, VĚDOMÍ A SEBEUVĚDOMOVÁNÍ, 1. vyd. Praha: Karolinum 2003, ISBN 80-246-0736-0
- ZELINKOVÁ O., PORUCHY UČENÍ, Specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností, 1.vyd. Praha:Portál 2003, ISBN 80-7178-800-7

Kontaktní adresa

Mgr. Petr Fabián

Dětské centrum Čtyřlístek v Opavě

Nákladní 29, Opava

E-mail: fabian@dcctyrlistik.cz